

Co nowego w SLA?

Monika Ostrowska

Oddział Neurologii z Pododdziałem Udarowym

i Pododdziałem Rehabilitacyjnym

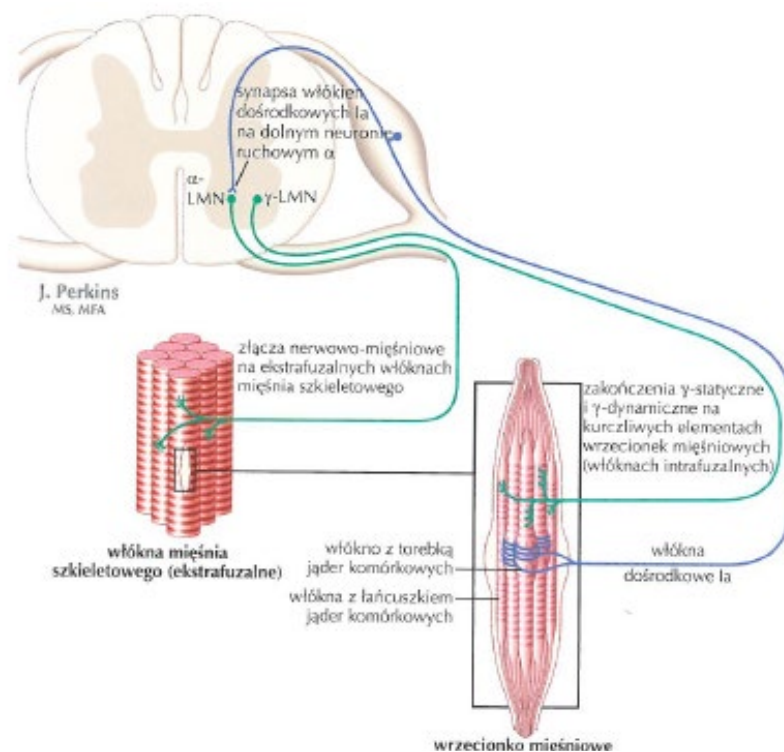
Szpital im. Jana Pawła II w Krakowie

Kraków, 12.09.2015

Stwardnienie boczne zanikowe

łac. Sclerosis Lateralis Amyotrophica, SLA
ang. Amyotrophic Lateral Sclerosis, ALS

- choroba zwyrodnieniowa układu nerwowego o postępującym przebiegu
- uszkodzenie górnych neuronów ruchowych (w korze mózgu)
- uszkodzenie dolnych neuronów ruchowych (w pniu mózgu i rdzeniu kręgowym)

SLA i otępienie czołowo-skroniowe

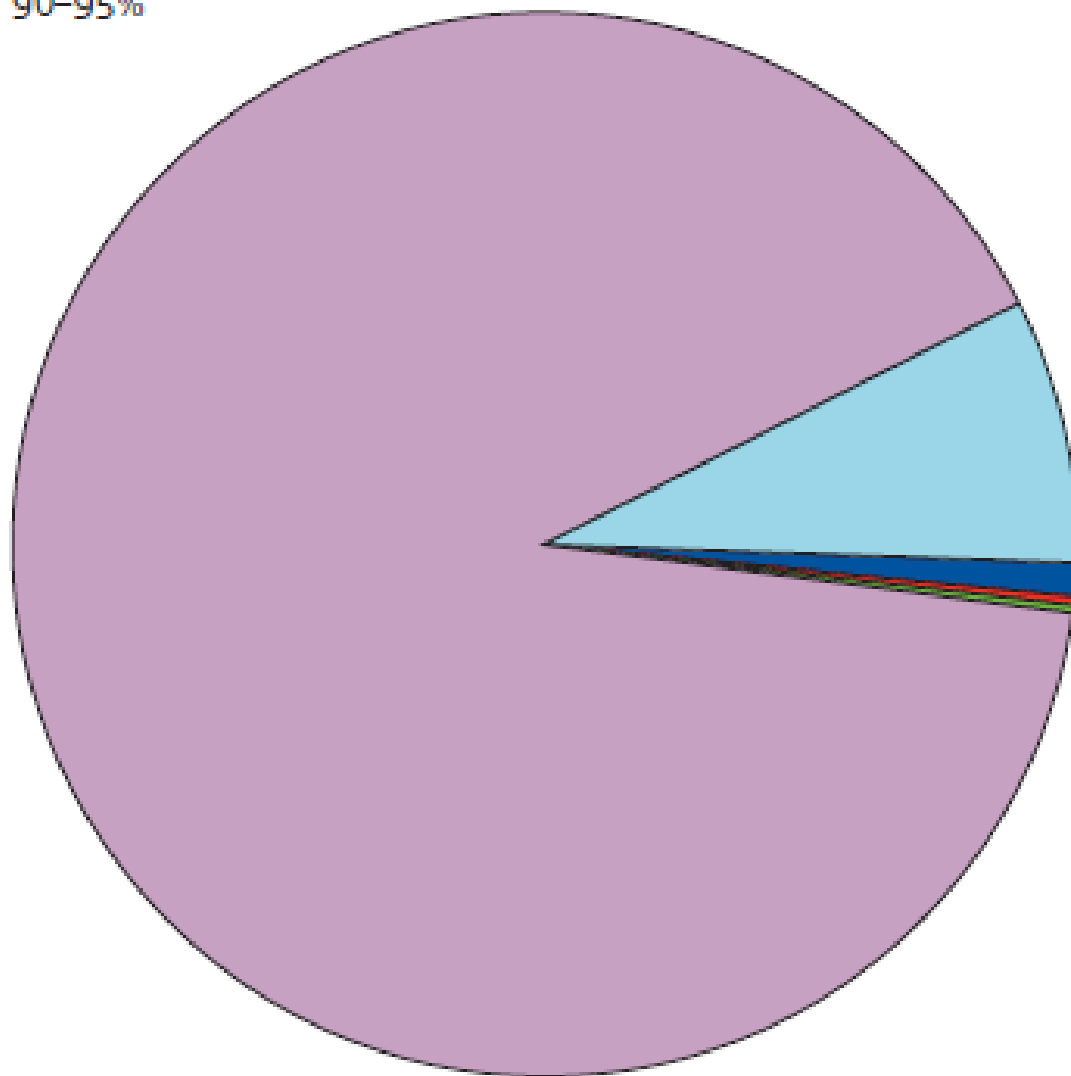
- u kilku % chorych na SLA współistnieje otępienie czołowo-skroniowe
- u ok. 1/3 chorych na SLA występują dyskretne zaburzenia poznawcze (podobne do tych w otępieniu czołowo-skroniowym, ale znacznie mniej nasilone), często wykrywane dopiero w testach neuropsychologicznych

W 2006 r. odkryto wspólną dla tych dwóch schorzeń patologię białkową: u chorych ze współistniejącą chorobą neuronu ruchowego i otępieniem czołowo-skroniowym gromadzone jest w komórkach nerwowych nieprawidłowe białko **TDP-43**. Występuje ono także u większości chorych na SLA bez otępienia.

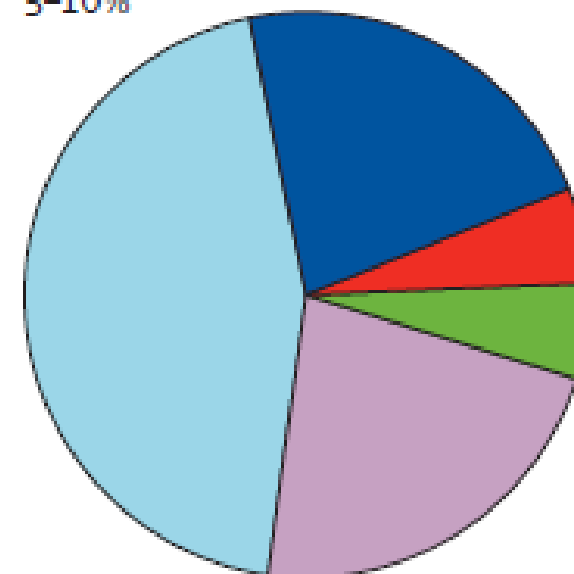
W 2011 r. odkryto wspólne podłoże genetyczne: opisano mutacje genu **C9orf72** w rodzinach, w których współistniało SLA i otępienie czołowo-skroniowe. Następnie okazało się, że mutacje **C9orf72** odpowiadają za ponad 1/3 przypadków rodzinnego SLA.

Podłoże genetyczne SLA

Apparently sporadic ALS
90-95%

Familial ALS
5-10%

- SOD1
- TDP-43
- FUS
- Unknown
- C9orf72

Hipotezy dotyczące przyczyn i mechanizmów choroby

- stres oksydacyjny
- mechanizmy ekscytotoksyczne
- uszkodzenie mitochondriów
- mechanizmy zapalne i udział komórek glejowych
- apoptoza
- zaburzenie transportu aksonalnego i zaburzenia funkcji cytoszkieletu
- patologia białek
- zaburzenia metabolizmu RNA

Częstość występowania

- 1-2 nowe zachorowania na 100 000 osób/rok
- 4-6 chorych na 100 000 osób
- średni wiek w momencie zachorowania: 55-65 lat
- nieco częściej chorują mężczyźni (1.6:1)
- średnie przeżycie 2-5 lat, ok. 20% chorych przeżywa 5-10 lat od początku choroby

Objawy choroby

- osłabienie mięśni
- bóle, kurcze mięśni
- zanik mięśni (wyszczuplenie kończyn)
- utrata masy ciała
- fascykulacje
- zaburzenia mowy
- zaburzenia połykania
- labilność emocjonalna (nieadekwatny płacz lub śmiech)
- zaburzenia oddechowe

Różnicowanie SLA

- wieloogniskowa neuropatia ruchowa
- rdzeniowo-opuszkowy zanik mięśni (choroba Kennedy'ego)
- rdzeniowy zanik mięśni - postać dorosłych
- guzy podstawy czaszki, otworu potylicznego wielkiego, pnia mózgu
- guzy rdzenia kręgowego
- syringomielia, syringobulbia
- uszkodzenie naczyniowe pnia mózgu
- miastenia
- mielopatia szyjna, uszkodzenie korzeni nerwowych szyjnych lub lędźwiowo-krzyżowych
- polineuropatie np. przewlekła zapalna demielinizacyjna polineuropatia, polineuropatie towarzyszące gammopatiom monoklonalnym
- wtrętowe zapalenie mięśni
- nadczynność tarczycy/przytarczyc
- łagodne facykulacje
- uszkodzenie splotu ramiennego, uszkodzenie nerwów obwodowych z ucisku
- dziedziczne paraparezy spastyczne, ataksje rdzeniowo-mózdkowe

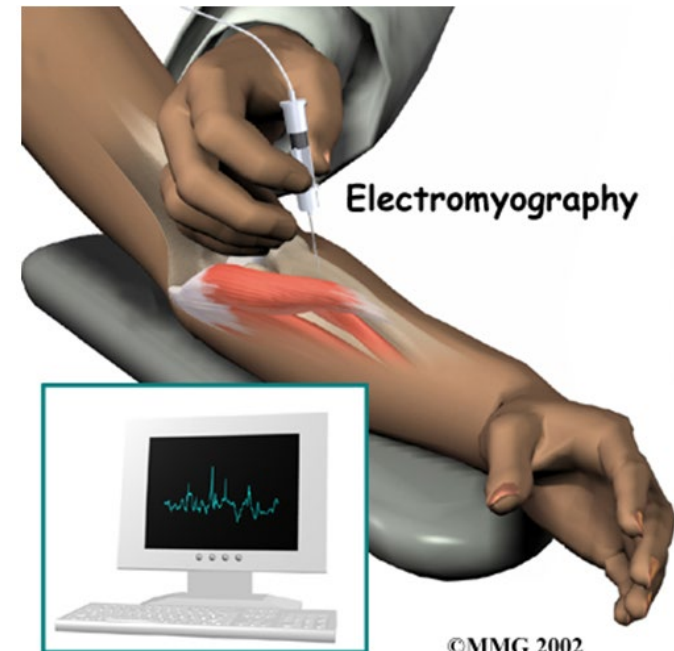
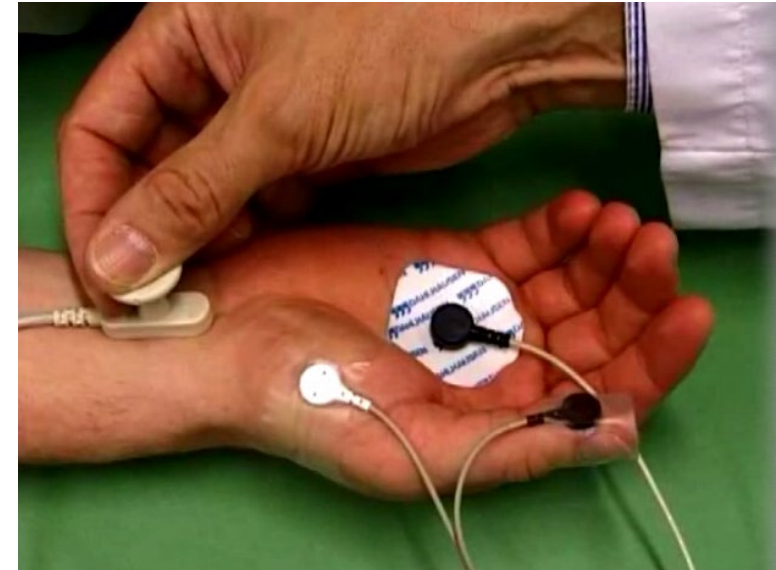
Rozpoznanie choroby

Rozpoznanie oparte jest na obrazie klinicznym (wywiad chorobowy i badanie neurologiczne) oraz badaniu elektrofizjologicznym (EMG).

Badanie EMG

- służy do oceny czynności nerwów obwodowych i mięśni
- najpierw wykonuje się badanie przewodnictwa nerwowego, które polega na stymulacji bodźcem elektrycznym nerwów obwodowych i oceny ich zdolności do przewodzenia
- następnie badanie elektromiograficzne, które polega na rejestrowaniu czynności bioelektrycznej mięśnia za pomocą wkłutej do niego cienkiej elektrody igłowej

Rozpoznanie choroby – c.d.

Rola badania EMG: potwierdza rozpoznanie i wyklucza inne choroby nerwowo-mięśniowe, mogące dawać podobne objawy.

Od 2006 r. zmodyfikowane kryteria rozpoznania SLA: obecnie EMG jest traktowane jako rozszerzenie badania klinicznego i jest integralną częścią kryteriów rozpoznania choroby. Dzięki temu choroba może być rozpoznana na wcześniejszym etapie.

Badania laboratoryjne (krwi, czasem płynu mózgowo-rdzeniowego) i obrazowe (TK lub MR głowy lub kręgosłupa) wykonywane są aby wykluczyć inne choroby mogące dawać podobne objawy, ich dobór zależy od obrazu klinicznego.

Rozpoznanie powinno być postawione jak najwcześniej.

Nowe badania diagnostyczne - przyszłość w diagnostyce SLA???

- USG mięśni
- przezczaszkowa stymulacja magnetyczna podwójnym bodźcem z wykorzystaniem techniki śledzenia zmian progu pobudliwości

Nowe techniki neuroobrazowania:

- morfometria powierzchniowa rezonansu magnetycznego
- obrazowanie tensora dyfuzji rezonansu magnetycznego
- spektroskopia rezonansu magnetycznego
- PET z zastosowaniem znaczników neuronów i komórek mikrogleju

Na razie badania te mają zastosowanie naukowe, a nie praktyczne. Nie wiadomo, czy okażą się przydatne w rozpoznawaniu SLA.

Postępowanie w SLA

Postępowanie w zakresie diagnostyki i leczenia SLA jest tematem zaleceń wydawanych co kilka lat przez międzynarodowe towarzystwa neurologiczne – Europejską Federację Towarzystw Neurologicznych w Europie i Amerykańską Akademię Neurologii w USA. Ostatnie zalecenia EFNS zostały opublikowane w 2012 r. , AAN w 2009 r.

Zalecenia służą pomocą, postępowanie powinno być zindywidualizowane.

Postępowanie w SLA

- optymalnie chorzy powinni być pod opieką zespołu wielodyscyplinarnego: neurolog, specjalista rehabilitacji medycznej, pulmonolog, gastroenterolog, specjalista medycyny paliatywnej, pielęgniarka, fizjoterapeuta, terapeuta zajęciowy, logopeda, dietetyk, psycholog, pracownik socjalny
- chorym na SLA należy zaproponować leczenie riluzolem w dawce 2x50 mg; leczenie to należy rozpocząć możliwie jak najszybciej po ustaleniu rozpoznania

Leczenie objawowe

- **ślinotok** – amitryptylina, skopolamina doustnie lub w plastrach, atropina pod język, w opornych przypadkach można rozważyć wstrzyknięcia toksyny botulinowej do ślinianek, w szczególnie opornych przypadkach – napromienianie ślinianek
- **wydzielina drzewa oskrzelowego** – mukolityk np. N-acetylocysteina, ewentualnie leki rozszerzające oskrzela w nebulizacji; przydatne mogą być mechaniczne urządzenia wspomagające odkrztuszanie oraz aparaty do odsysania wydzieliny i nawilżacze powietrza

Leczenie objawowe

- **rzekomoopuszczkowa chwiejność emocjonalna** – leki przeciwdepresyjne np. amitryptylina, citalopram, fluwoksamina; dekstrometorfan + chinidyna (Nuedexta)
- **kurcze mięśni** – fizjoterapia: ćwiczenia fizyczne, hydroterapia, diazepam, baklofen, karbamazepina, lewetyracetam, siarczan chininy

Leczenie objawowe

- **spastyczność** – fizjoterapia - można rozważyć hydroterapię z ćwiczeniami fizycznymi w basenie z ciepłą wodą, krioterapię; można stosować baklofen, tyzanidynę
- **depresja i lęk** – odpowiednio dobrany lek przeciwdepresyjny lub przeciwlękowy
- **bezsenna i zmęczenie** – leki przeciwdepresyjne np. amitryptylina, mirtazapina; lub nasenne np. zolpidem

Leczenie zaburzeń oddechowych

- nieinwazyjna wentylacja (NIV) z dodatnim ciśnieniem w drogach oddechowych – przedłuża życie i poprawia jakość życia (jest mniej skuteczna u chorych z porażeniem opuszkowym)
- inwazyjna wentylacja mechaniczna może przedłużyć życie, ale nie udokumentowano poprawy jakości życia
- nie zaleca się rutynowego stosowania tlenoterapii
- leczenie farmakologiczne krótkotrwałej duszności: lorazepam, morfina
- leczenie farmakologiczne przewlekłej duszności: morfina, midazolam, diazepam

Kiedy rozpocząć wentylację nieinwazyjną?

Na potrzebę rozpoczęcia wentylacji wspomaganej wskazują poniższe objawy:

- duszność
- duszność podczas leżenia płasko na wznak
- zaburzenia snu (częste wybudzenia)
- poranne bóle głowy
- zmęczenie w ciągu dnia
- nadmierna senność w ciągu dnia

Badania dodatkowe przydatne przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu wspomaganego oddychania:

- spirometria
- nocna pulsoksymetria
- gazometria

Postępowanie w zaburzeniach połykania

- w razie wystąpienia zaburzeń połykania: poradnictwo dietetyczne, zmiana konsystencji pokarmów i płynów, techniki połykania (logopeda), bogatobiałkowe i wysokoenergetyczne suplementy
- karmienie przez zgłębnik nosowo-żołądkowy – krótkoterminowo
- przezskórna endoskopowa gastrostomia (PEG)
- przezskórna gastrostomia wykonywana pod kontrolą radiologiczną (PRG), jako alternatywa dla PEG

Od czasu opublikowania zaleceń EFNS...

- podkreśla się rolę opieki zespołu wielodyscyplinarnego
- zaleca się badanie chorych w kierunku występowania zaburzeń poznawczych, a u chorych z zaburzeniami poznawczo-behawioralnymi zaleca się terapię zajęciową
- podkreśla się rolę medycyny paliatywnej
- leczenie bólu w SLA: różne rodzaje bólu (mięśniowo-szkieletowy), neuropatyczny, bolesne kurcze mięśni – różne metody leczenia farmakologicznego + fizjoterapia
- zaleca się odpowiednio wczesne przeprowadzenie rozmowy na temat rozwiązań w terminalnej fazie choroby

3 fazy choroby – 3 etapy opieki

diagnostyczna	rehabilitacyjna	terminalna
neurolog	specjalista rehabilitacji	lekarz rodzinny & specjalista medycyny paliatywnej

Leczenie neuroprotektoryjne i modyfikujące przebieg choroby – stan aktualny

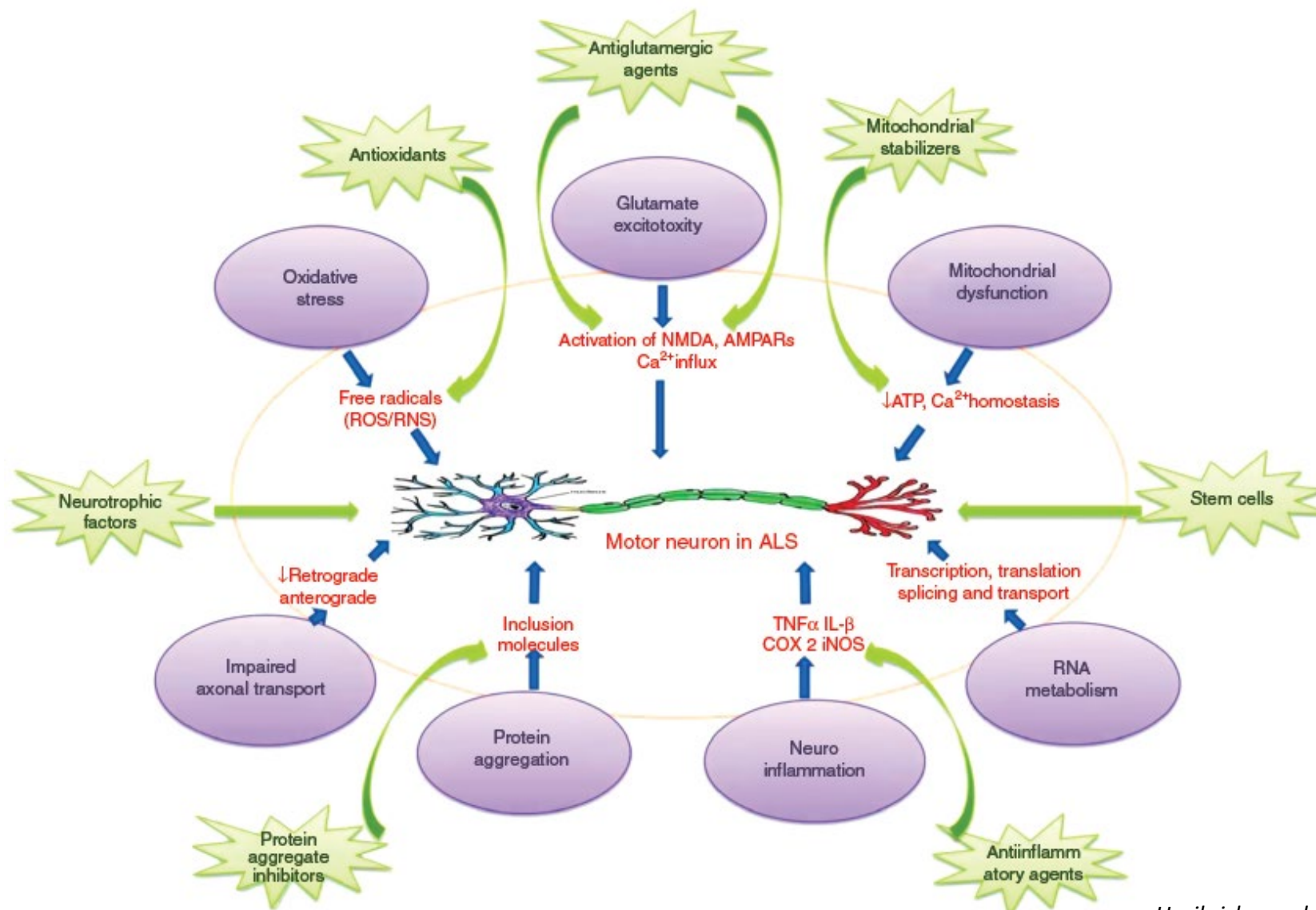
- **RILUZOL** jest jak dotąd jedynym znanym lekiem spowalniającym przebieg SLA
- jego korzystne działanie wykazano w 4 randomizowanych badaniach kontrolowanych z podwójnie ślełą próbą, z użyciem placebo
- riluzol w dawce 100 mg/dobę wydłużył przeżycie o 3 miesiące po 18-miesięcznym okresie stosowania; badania kliniczne z riluzolem nie obejmowały chorych we wczesnym okresie choroby
- późniejsze badania retrospektywne, oparte na dużych bazach danych wskazywały, że wydłużenie przeżycia dzięki stosowaniu riluzolu (w całym spektrum zaawansowania choroby) wynosiło od 6 do 21 miesięcy – ale dane te mogą być obciążone błędem systematycznym
- lek jest bezpieczny i powoduje niewiele poważnych działań niepożądanych
- leczenie riluzolem należy rozpocząć jak najwcześniej po postawieniu rozpoznania
- nie ma danych czy i kiedy należy przerwać leczenie

Leczenie riluzolem

- preparaty dostępne w Polsce: Rilutek (oryginalny), Riluzol PMCS, Zolerilis, Sclefic
- tabletki po 50 mg, należy zażywać 2x dziennie (rano i wieczorem)
- podczas leczenia riluzolem należy kontrolować próby wątrobowe (ASPAT, AIAT) – co miesiąc przez pierwsze pół roku leczenia, potem co 3 miesiące
- nie zaleca się stosowania leku u chorych z upośledzoną funkcją wątroby lub gdy wyjściowy poziom prób wątrobowych przekracza trzy razy górną granicę normy
- okresowo należy też kontrolować morfologię krwi, zwłaszcza na początku leczenia

Leczenie neuroprotekcyjne i modyfikujące przebieg choroby – przyszłość?

Niedawno zakończone badania kliniczne

lek	wynik	rok
memantyna	dobrze tolerowana, bezpieczna, nie udowodniono korzyści, ale nie można wykluczyć pozytywnego wpływu na przeżycie	2010
ceftriakson	bez wpływu na progresję i przeżycie	2014
edavarone	bezpieczny, dobrze tolerowany, sugerowane spowolnienie progresji	2014
olezoksym	bezpieczny, dobrze tolerowany, bez znaczącego efektu na progresję i przeżycie	2014
dexpramipeksol	dobrze tolerowany, korzystny efekt dawki 300 mg na sprawność i przeżycie	2013
	nie potwierdziło korzystnego efektu	2014

Trwające aktualnie badania

Leczenie neuroprotekcyjne:

- **fingolimod** - hamuje migrację limfocytów do OUN (mechanizm przeciwzapalny), badanie II fazy
- **masitinib** - inhibitor kinazy tyrozynowej (mechanizm przeciwzapalny), badanie III fazy
- **fasudil** – inhibitor kinazy Rho (mechanizm przeciwzapalny), badanie II fazy
- **ariclomol** - hamuje agregację białek poprzez indukcję białek szoku cieplnego; badanie w fALS SOD1, II/III fazy
- **rasagilina** - wpływ na funkcję mitochondriów, badanie II fazy
- **ozanezumab** - przeciwciało przeciwko czynnikowi Nogo A, badanie II fazy

Trwające aktualnie badania

Leczenie objawowe:

- **Cannabis sativa** w leczeniu spastyczności, badanie II/III fazy
- **tirasemtiv** - poprawia kurczliwość mięśni szkieletowych, badanie II fazy
- **stymulacja przepony** – badanie II fazy

Komórki macierzyste

- postulowane mechanizmy działania komórek macierzystych: zastąpienie uszkodzonych neuronów ruchowych lub działanie ochronne na niezniszczone jeszcze neurony ruchowe
- pozytywne efekty w badaniach przedklinicznych
- przeprowadzone do tej pory badania z udziałem ludzi były badaniami 1/2 fazy; trwają badania 2 fazy
- terapia komórkami macierzystymi w SLA jest na etapie badań eksperymentalnych; brak dowodów na skuteczność, brak informacji na temat bezpieczeństwa w dłuższej obserwacji

Terapia genowa

Prowadzone są badania nad zastosowaniem terapii genowej w leczeniu rodzinnych postaci SLA (są to badania na wczesnym jeszcze etapie).

- www.mndassociation.org
- www.wfnals.org
- www.clinicaltrials.org

„Let us keep looking, in spite of everything. Let us keep searching. It is indeed the best method of finding, and perhaps thanks to our efforts , the verdict we will give such a patient tomorrow will not be the same we must give this man today.”

Charcot (1889)

Dziękuję za uwagę